

A FÖLDRAJZI NEVEK írasmódjáról – 1. rész

Dr. Kozma Judit

HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Budapest

Az orvosi szaknyelvben talán nem annyira kardinális kérdés a földrajzi nevek helyesírásának problémája, de az ilyen típusú szövegekben is előfordulhat, hogy le kell írni ehhez hasonló mondatokat, mint például: *A Győr-Moson-Sopron Vármegyei Petz Aladár Egyetemi Oktatókórház a nyugat-magyarországi betegellátás egyik központja, a Vasvári Pál úti épületben évente több tízezer páciens fordul meg. Vagy: A hétvégén több súlyos baleset is történt az országban: mentőhelikopter érkezett a nagy-hárs-hegyi, illetve a velencei-tavi baleset sérültjeihez, továbbá a Bács-Kiskun megyei Fülöpszállásra is.* Így talán nem haszontalan áttekinteni a földrajzi nevekre vonatkozó legfőbb helyesírási szabályokat.

Kezdjük mindjárt egy terminológiai jellegű megállapítással: A névtanban a *helynév* és a *földrajzi név* terminus egyaránt használatos, bár az előbbi némileg gyakoribb, mivel egyszerűbb és rövidebb (l. pl. E. Nagy – Szilágyi-Varga – Kiss 2022). A helyesírási szabályzatokban (AkH., OH., FNHír.) azonban inkább a *földrajzi név* szakkifejezést használják, így ebben az írásban mi is így fogjuk nevezni a tulajdonneveknek ezt a nagy és sokféle nevet magába foglaló csoportját.

A földrajzi nevek helyesírási szabályozásának egyik fő alapelve, hogy a tulajdonnévi jel-

leg egyértelműen kiderüljön az írásformából. Ez többféleképpen érhető el: Egyrészt az egytagú nevekben a nagy kezdőbetű egyértelműen jelzi a tulajdonnévi jelleget. Másrészt a több tagból álló nevek esetében a tulajdonnévi jelleg megjelenhet a tagok egybeírásában, a tagok kötőjeles írás módjában, illetve a tagok különírásában.

Az egytagú nevek írás módja a legkevésbé problematikus, ezeket alapalakjukban nagy kezdőbetűvel írjuk, például: *Debrecen, Tisza, Bükk, Indonézia*. Amint a példákban is látszik, többféle földrajzinév-típus található közöttük: településnevek, víznevek, hegy(ség)nevek, országnevek stb. (l. AkH. 173. pont).

Az egybeírt többtagú nevek helyesírása általában szintén nem okoz problémát, itt is csupán a nagy kezdőbetűre kell figyelni, például: *Hódmezővásárhely, Erzsébetváros, Kisalföld, Lengyelország*. Ez a forma a településnevekre, a településrészek nevére, országnevekre, illetve más, jelentésbelileg erősen tömbösödött és történelmileg kialakult nevek írás módjára jellemző (l. AkH. 174. pont).

Bonyolultabb formát jelentenek a kötőjellel tagolt földrajzi nevek (l. AkH. 175–177. pont); ráadásul ezek tovább bonthatók egyfelelől olyan nevekre, amelyekben csak az első tag nagy kezdőbetűs (pl. *Széchenyi-hegy, Sziklás-hegy-*

ség, *Velencei-tó, Arany-patak*), illetve olyanokra, amelyekben több tag is nagy kezdőbetűt kap (pl. *Holt-Tisza, Nagy-Hárs*). A kezdőbetűk kombinációjának számát növeli, ha kettőnél több tag alkotja a nevet, például: *Alcsi-Holt-Tisza, Rohonci-Arany-patak, Gombás-patak-völgy*. (Mivel az ilyen típusú nevek az orvosi szaknyelvben végképp ritkán kerülnek elő, ezért ezekkel a továbbiakban részletesen nem foglalkozunk, de a példák között előfordulnak.)

A különírás az államnevekre, az intézménynevekre (ezekre l. Ludányi 2016), az államrésznevekre, az utcanevekre, a jelölt szerkezetekből alakult földrajzi nevekre és a földrajzi megjelölésekre jellemző (l. AkH. 179–183. pont). Az államnevek és az intézménynevek közös vonása, hogy ezekben (az és kötőszót leszámítva) minden egyes tag nagy kezdőbetűs: *Magyar Köztársaság, Amerikai Egyesült Államok, Keleti Frank Birodalom; Péterfy Sándor Utcai Kórház-Rendelőintézet, (a) SOTE Genomikai Medicina és Ritka Betegségek Intézete* stb. A többi különírt földrajzi névben csak az első tagot írjuk nagy kezdőbetűvel, a tulajdonnévi jelleget, illetve a névterjedelmet a megfelelő földrajzi köznevek jelölik, például: *Baranya megye, Duna mente, Kossuth Lajos utca, Gellért fürdő*.

A toldalékok közül a jeleket és a ragokat közvetlenül kapcsoljuk a földrajzi nevek alapalakjaihoz (l. AkH. 172. pont), például: *Debrecenben, Erzsébetvároséi, Velencei-tónál, Alcsi-Holt-Tiszától, Magyar Köztársaságból, Péterfy Sándor Utcai Kórház-Rendelőintézethez, Gellért fürdővel* stb.

Azonban az eddigieknél több problémát okozhat az egyes földrajzi nevek *-i (-beli)* melléknévképzős formáinak helyes írásmódja. Itt is az egytagú formák a leginkább egyértelműek, hiszen ebben az esetben a képzőt egyszerűen a név végére illesztjük, és az eddigi nagy kezdőbetű kicsivé változik: *debreceni, tiszai, bükk, indonéziai* stb. (l. AkH. 173. pont). Ugyanez a szabály vonatkozik az egybeírt többtagú földrajzi nevekre, így például a *hódmezővásárhelyi, erzsébetvárosi, kisaliforniai, lengyelországi* formák a helyesek (l. AkH. 174. pont).

A kötőjellel tagolt földrajzi nevek *-i* melléknévképzős formáinak helyesírása azonban már sokkal összetettebb kérdés (l. AkH. 175–177. pont). Az olyan alakulatokhoz, amelyek egy tulajdonnévi (vagy annak tekintett) elő- és egy köznévi utótagból állnak, az *-i* képzőt közvetlenül kapcsoljuk, a kezdőbetűket pedig megtartjuk eredeti formájukban, vagyis a tulajdonnévi tag nagy, a köznévi pedig kis kezdőbetűs marad, például: *Széchenyi-hegyi, Tisza-tavi, Cuha-pataki*. A köznévi előtagból és köznévi utótagból álló alakulatok *-i* képzős alakjaiban azonban az előtagot is kis kezdőbetűvel kell írni: *hárs-hegyi, velencei-tavi, sebes-pataki, gombás-patak-völgyi* stb. Ha az alakulat első tagja köznévi, a második tulajdonnévi, akkor is kis kezdőbetűs lesz mindkét tag az *-i* képzős alakulatban: *nagy-hársi, fehér-körösbeli* stb.

A különírt földrajzi nevekhez az *-i* képzőt szintén közvetlenül kapcsoljuk, ám ebben az esetben megtartjuk az eredeti nagy kezdőbetűket (l. AkH. 179–183. pont): *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, Petőfi Sándor utcai, Lukács fürdőbeli, Duna menti*. Kivételt jelentenek viszont az államnevek köznévi eredetű eleme, mert ezek kis kezdőbetűsek lesznek: *magyar köztársaságbeli, amerikai egyesült államokbeli, keleti frank birodalombeli* stb.

Az *-i* képzős alakulatok különböző írásmódjainak megértésében segíthet az ún. madzagelmélet (Antalné–Raátz–Veszelszki 2015) vagyis az, ha elképzeljük, amint az *-i* melléknévképző kisbetűsítő hatása átterjed az alakulat egyik tagjáról a másikra: a kötőjel átviszi ezt a hatást, a szóköz viszont nem. (Az államnevekre, ahogyan fent láttuk, ez a szabály viszont nem alkalmazható.)

Írásunk zárásaként még említsük meg azt, hogyan alakul a földrajzi nevek írásmódja akkor, ha azok valamilyen intézménynév részeként jelennek meg. Ahogyan arról már szót ejtettünk, illetve Ludányi Zsófia (2016) részletesebben is tárgyalta, az intézménynevek alapformáiban minden tagot nagy kezdőbetűvel kezdünk, a névelőt, valamint az és kötőszót kivéve. A Magyar Kórhákszövetség honlapján többek között

ezek az intézménynevek helyesen szerepelnek: *Bács-Kiskun Vármegyei Oktatókórház, Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet, Budapesti Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház és Rendelőintézet, Észak-budai Szent János Centrumkórház, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Hetényi Géza Kórház-Rendelőintézet, Mátrai Gyógyintézet, Parádfürdői Állami Kórház. A M/mosonmagyaróvári Karolina Kórház esetében felmerül a kérdés, hogy a városnév -i képzős alakja része-e az intézménynévnek, mert ha igen, akkor azt is nagy kezdőbetűvel kell kezdeni (ahogyan a kórház saját honlapján szerepel); viszont ha nem, akkor az csak alkalmi jelzőnek minősül, és így kis kezdőbetűvel írható (l. a kórházszövetségi honlapon).*

A fenti intézménynevek helyes -i képzős alakjai pedig rendre a következők: *Bács-Kiskun vármegyei oktatókórházbeli, bonyhádi kórház és rendelőintézeti, budapesti Jahn Ferenc dél-pesti kórház és rendelőintézeti, észak-budai Szent János centrumkórházbeli, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Hetényi Géza kórház-rendelőintézeti, mátrai gyógyintézeti, parádfürdői állami kórházi, mosonmagyaróvári Karolina kórházi.*

Sorozatunk következő részében áttekintjük majd, hogy a (részben) nem magyar nyelvű földrajzi nevek írásmódja miben hasonlít és miben tér el az itt bemutatott nevekétől. ■

FORRÁS

Magyar Kórházszövetség honlapja: <https://www.korhazszovetség.hu/tagkorhazak> (2024. 05. 08.)

IRODALOM

1. AkH. = A magyar helyesírás szabályai 2015. Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
2. Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit – Veszeltszki Ágnes (szerk.) 2015. Mozaikok a magyar nyelvről és a nyelvhasználatról. Segédkönyv az anyanyelvi kritériumvizsgálathoz. Bölcsész- és Művészetpedagógiai Tananyagok 10. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. https://metodika.btk.elte.hu/dstore/document/5887/10-TAMOP_BTK_BMT_10-Mozaikok_a_magyar_nyelvr%C5%91l.pdf (2024. 05. 08.)
3. E. Nagy Katalin – Szilágyi-Varga Zsuzsa – Kis Tamás (szerk.) 2022. Bevezetés a helynévkutatásba. Debreceni Egyetemi Kiadó. <https://mnytud.arts.unideb.hu/bevhnkut/> (2024. 05. 08.)
4. FNHír. = Fábián Pál – Földi Ervin – Hőnyi Ede 1998. A földrajzi nevek helyesírása. Akadémiai Kiadó, Budapest
5. Ludányi Zsófia 2016. Tulajdonnevek a magyar orvosi nyelvben 2.: Intézménynevek. *Amega* 2016; 23(1): 26–27. https://real.mtak.hu/46021/1/Tulajdonnevek_a_magyar_orvosi_nyelvben_1_u.pdf (2024. 05. 08.)
6. OH. = Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. Helyesírás. Osiris Kiadó, Budapest.